

ДО ПИТАННЯ ПЕРЕХОДУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ НА ОРГАНІЧНИЙ СПОСІБ ОТРИМАННЯ ПРОДУКЦІЇ

А. В. Мала, аспірант*

Розглянуто ефективність органічного способу виробництва сільськогосподарської продукції та можливість її науково обґрунтованого застосування в Україні. Проведено аналіз проблем, з якими можуть зіткнутися виробники сільськогосподарської продукції під час переходу на органічне виробництво.

Органічне виробництво, перехідний період, органічна сертифікація, якісна та безпечна сільськогосподарська продукція.

Раціональним вважають таке використання сільськогосподарських угідь, за якого, по-перше, досягають економічно обґрунтованої й адекватної біокліматичному потенціалу конкретного агроландшафту продуктивності ріллі, по-друге, забезпечують розширене відтворення родючості ґрунту – умову стабільності галузі, по-третє, створюють умови для екологічної безпеки довкілля й вирощеної продукції [4].

Органічний спосіб виробництва гарантує високу якість продукції та раціональне використання природних ресурсів, проте передбачає запровадження системи заборон та обмежень, що, безсумнівно, може бути причиною зниження рентабельності виробництва, підвищення вартості продукції тощо. Прийняття рішення щодо переходу до засад органічного виробництва продукції повинно базуватися на усвідомленні всіх його переваг і недоліків, мати чітку економічну, екологічну та соціальну аргументацію. Проведені нами дослідження дозволили узагальнити багаторічний вітчизняний і закордонний досвід та окреслити основні позитивні й негативні сторони цього процесу.

Стандарти органічного виробництва декларують, що органічне сільське господарство ґрунтується на виробництві продукції із високими показниками якості, яка досягається шляхом заборони використання синтетичних хімічних речовин (добрив, пестицидів, стимуляторів росту тощо) та генетично модифікованих організмів. Також у процесі обробки та переробки сільськогосподарських продуктів застосовуються технології, які допомагають зберегти максимум поживних речовин у вихідній продукції, для цього виробники харчової продукції відмовляються від ароматизаторів, барвників, консервантів, забороненими є прийоми переробки (рафінування, мінералізація, тощо).

Важливими особливостями органічного виробництва продукції рослинництва є використання пластичних сортів та гібридів сільськогосподарських культур, які адаптовані до умов вирощування; внесення органічних добрив для підтримання природної родючості ґрунту та його високої біологічної активності; вибір відповідної до місцевих умов сівозміни, використання сидеральних культур, а найголовніше – ріст і розвиток рослин повинен відбуватися за мінімального антропогенного впливу.

* Науковий керівник – доктор сільськогосподарських наук, професор Н. А. Макаренко.

Принципи ведення органічного сільськогосподарського виробництва були задекларовані в законодавчих актах окремих країн, зокрема в США (Національна Органічна Програма (NOP) та рекомендації Міжнародної федерації органічного сільськогосподарського руху (IFOAM)), Європейському союзу (Кодекс Елементаріус, Постанова ЄС № 834/2007 та Постанова ЄС № 889/2008) та Японії (Стандарти JAS) [1, 2, 3].

Функціонування світових ринків органічної продукції та розвиток органічного сільськогосподарства забезпечує гарантійна система, яка включає стандарти органічного виробництва, а також дотримання сертифікаційними та інспекційними установами принципів незалежності й об'єктивності. Система органічного агровиробництва продукції рослинництва або тваринництва базується на спеціальних та точних вимогах, що спрямовані на підтримку та покращення стану агроєкосистеми на усіх її рівнях.

В Україні фактично відсутні нормативні документи, які визначають економічні, соціальні та організаційні основи ведення органічного виробництва, а також не встановлено процедуру сертифікації органічного виробництва, проте Верховною Радою України двічі (21 квітня 2011 р. та 18 вересня 2012 р.) був ухвалений Закон України «Про органічне виробництво», на який через ряд суттєвих недоліків двічі накладалося вето Президента України. Недосконалість законопроекту свідчить про необхідність узгодження проекту закону із чинним законодавством, гармонізації його із міжнародними нормативно-правовими документами в галузі виробництва органічної продукції, а також важливості подальших наукових досліджень для адаптації світового досвіду ведення органічного виробництва для України.

Україна володіє великим потенціалом для виробництва органічної сільськогосподарської продукції, а також її реалізації на внутрішньому та зовнішньому ринках. У той же час органічне сільське господарство сприятиме вирішенню низки актуальних проблем, зокрема тих, що пов'язані зі станом навколишнього середовища та рівнем соціального забезпечення, що існують у сільській місцевості [6]. Крім того, деякі вчені визначають, що українська органічна продукція потенційно має вищу конкурентоспроможність, оскільки її мінімальна ціна, порогом якої є рівень собівартості, є нижчою за мінімальну ціну органічної продукції європейських країн [5].

Існує низка проблем з якими стикнеться будь-яке сільськогосподарське виробництво на шляху переходу на органічний спосіб агровиробництва, та на які обов'язково необхідно звернути увагу в процесі сертифікації. Як показав аналіз міжнародних нормативних актів, перехід до органічної системи виробництва може відбуватися як у цілому господарстві, так і охоплювати лише його частину. Звідси впливає перша проблема, а саме просторова диференціація полів із різним способом агровиробництва та/або приміщень для утримання сільськогосподарських тварин, а також візуальна диференціація – вирощування різних сортів чи видів сільськогосподарських культур та/або розведення різних видів чи порід сільськогосподарських тварин, а також запобігати змішуванню органічної та традиційної продукції.

Для отримання статусу органічного виробництва необхідно пройти сертифікацію, яка починається із подачі ряду необхідних документів до сертифікаційного органу. Цей факт призводить до виникнення декількох проблем, а саме:

- 1) труднощі із збором необхідних документів, оскільки це вимагає ретельного ведення усієї інформації про діяльність сільськогосподарського

підприємства принаймні за 2–3 роки перед подачею заявки на отримання статусу органічного виробництва;

2) необхідністю проведення сертифікованими лабораторіями обстеження стану сільськогосподарського виробництва, а також аналіз стану буферних зон та фонових рівнів забруднюючих речовин на підприємстві та прилеглих територіях.

Період, за який господарство (або його частина) перейде на засади органічного виробництва сільськогосподарської продукції, називається перехідним, він повинен бути достатньо тривалим, оскільки протягом його реалізації необхідно покращити якісні показники ґрунту та відновити рівновагу агроєкосистеми. Згідно з нормативними документами тривалість перехідного періоду становить від 2–3 років для рослинництва та 1–2 – для тваринництва.

Згідно з цими вимогами постає ряд таких проблем, як:

1) зниження урожайності сільськогосподарських культур до 30 % від можливого потенціалу;

2) збільшення витрат на робочу силу внаслідок додаткового обслуговування техніки з механічного контролю за бур'янами, вирощування проміжних культур та сидератів, виготовлення компостів, інших органічних добрив тощо;

3) збільшення витрат на придбання якісного та природного насіннєвого матеріалу, придбання виведених в умовах органічного виробництва сільськогосподарських тварин, а також якісного корму, що зумовлене заборонаю застосування ГМО;

4) необхідність державних дотацій для проведення агротехнічних та організаційних заходів у перехідний період.

Вимоги до органічного виробництва пов'язані із набором виробничих стандартів, що пов'язані не лише із безпосереднім виробництвом сільськогосподарської продукції, але й із її зберіганням, транспортуванням, пакуванням та маркуванням. На кожному із цих рівнів будуть виникати свої проблеми, що зумовлюються специфікою та спеціалізацією кожного окремого сільськогосподарського виробництва, проте основними для усіх залишаються такі проблеми:

1) приведення у відповідність до вимог стану складів та інших приміщень, які використовуються для зберігання сільськогосподарської продукції;

2) приведення у відповідність до вимог транспортних засобів та автоматизованих ліній транспортування сільськогосподарської продукції;

3) підприємства, які здійснюють переробку сільськогосподарської продукції, повинні мати статус органічного та дозвіл на первинну обробку продукції (у разі її здійснення безпосередньо на території сільськогосподарського виробництва);

4) підприємства, які здійснюють маркування продукції, повинні бути ліцензовані для проведення цієї процедури.

Особливою вимогою є забезпечення кожному працівникові зайнятому в органічному виробництві й переробці продукції високого рівня якості життя, який задовольняє основні вимоги щодо комфортності умов життя і праці. Це викликає проблеми із трудовими ресурсами, оскільки необхідне забезпечення кваліфікації персоналу сільськогосподарського підприємства, а також виконання працівником всіх його прав та обов'язків.

Висновки. У зв'язку із ситуацією, що склалася в Україні із планами реалізації органічного виробництва, виокремилися дві основні проблеми: відсутність нормативно-правової бази щодо організації, функціонування й контролю органічних виробництв, а також організації діяльності сертифікаційних і контролюючих органів; зниження рентабельності сільськогосподарського виробництва, особливо під час перехідного періоду. Тому під час переходу на органічне виробництво продукції рекомендується враховувати специфіку розміщення сільськогосподарського підприємства, рівень його матеріально-технічного забезпечення, а також економічну ефективність переходу.

Список літератури

1. Вовк В. І. Сертифікація органічного сільського господарства в Україні: сучасний стан, перспективи, стратегія на майбутнє / В. І. Вовк // Матеріали міжнародного семінару «Органічні продукти харчування. Сучасні тенденції виробництва і маркетингу». – Львів, 2004. – С. 3–7.
2. Капштик М. В. Довідник міжнародних стандартів для органічного агровиробництва / В. М. Капштик, О. О. Кортило // Навчально-координаційний центр сільськогосподарських дорадчих служб. – К. : СПД Горобець Г.С., 2007. – 356 с.
3. Кобець М. І. Органічне землеробство в контексті сталого розвитку / М. І. Кобець. – Київ. – Травень 2004 (5). – 6 с.
4. Проблема класифікації сучасних систем землеробства / [Примак І., Ряба О., Єщенко В., Опришко В.] // Вісник львівського національного аграрного університету. Серія «Агрономія». – 2011. – № 15 (2). – С. 130–142.
5. Сучкова В. М. Методичні підходи до обґрунтування ціни пропозиції на органічну продукцію / В. М. Сучкова // Економіка АПК. – 2009. – № 5. – С. 110–115.
6. Шикула М. К. Відтворення родючості ґрунтів у ґрунтозахисному землеробстві // М. К. Шикула. – К.: Оранта, 1998. – 608 с.

Рассмотрена эффективность органического способа производства сельскохозяйственной продукции и возможность ее научно обоснованного применения в Украине. Проведен анализ проблем, с которыми могут столкнуться производители сельскохозяйственной продукции при переходе на органическое производство.

Органическое производство, переходный период, органическая сертификация, качественная и безопасная сельскохозяйственная продукция.

We consider the efficiency of the organic mode of production of agricultural products and the possibility of a science-based application in Ukraine. The analysis of the problems that may be faced by agricultural producers during the transition on organic production.

Organic production, transition period, organic certification, quality and safety of agricultural products.